

YOLUN SONU

Türkiye'nin Büyüme, Faiz,
Bölüşüm Açmazı ve
Yeni Türkiye Söylemi

EFİL YAYINEVİ

YOLUN SONU

Türkiye'nin Büyüme, Faiz,
Bölüşüm Açmazı ve
Yeni Türkiye Söylemi

Prof. Dr. Öner Günçavdı

YOLUN SONU

Türkiye'nin Büyüme, Faiz, Bölüşüm Açmazı ve Yeni Türkiye Söylemi

Öner Günçavdı

Genel Yayın Nu.: 222

ISBN: 978-605-4160-45-7

1. Basım, Haziran, 2015

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2015
Efil©2015

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Çetin Acar

Baskı ve Cilt: Bizim Büro Matbaa Dağıtım Basım Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: (+90) 312 229 99 28 • Sertifika Nu.: 26649

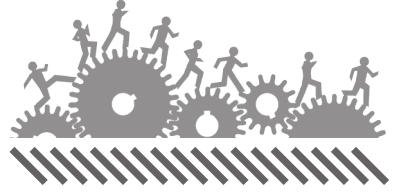

E F İ L Y A Y I N E V İ

www.efilyayinevi.com
www.facebook.com/efilkitap
twitter.com/efilyayinevi
instagram.com/efilyayinevi

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.
Vedat Dalokay Caddesi, Ulubey Sokak 6/2 Çankaya/Ankara, Türkiye
Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 541 232 00 96
Faks : (+90) 312 442 52 12

Gökçe'ye

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	xi
Giriş	1
GEÇMİŞİ ANLAMAK, BUGÜNE IŞIK TUTMAKTIR	21
Çağdaşlaşma ve Muhafazakarlaşma.....	22
Bir iktisadi kalkınma çabası olarak Cumhuriyet.....	31
İKTİSADİ DÖNÜŞÜM VE SİVİL SİYASETİN ÖNEMİ	47
Batı dünyasında yetmişlerle gelen iktisadi dönüşüm ve Thatcherizm	48
Gelişme sürecinde iktisadi dönüşüm, siyasette muhafazakarlaşma ve otoriterleşme.....	62
Doksanlı yıllarda siyasetin muhafazakarlaşan yapısı ve istikrar arayışı	73
İkibinli yıllarda AKP'nin iktidar arayışları.....	82
YENİ DÖNEMDE YENİ FİNANSMAN KAYNAKLARI	91
İktidarlara gereken bir finansal modeldir	92
Ekonomik ittifaklara tarihten iki örnek	99
Türkiye'nin bütçe pratiğinin yarattığı dual harcama yapısı	103

viii

Giderek kayıt dışına çıkan kaynakları kim, nasıl kullanacak?	108
Hakedilmeyen refah üzerinden elde edilen kaynak: “tüketici rantı”	115
Sorun hakedilmeyen refahın paylaşımı sorunudur; faiz bahane!	122
Türkiye ekonomisinin tarihsel zaafları ve bu zaafların doğurduğu “Zarraflar”	126

AKP DÖNEMİNDE BÜYÜME VE FİNANSMAN İHTİYACI..... 135

İkibinsekiz dünya mali krizi ve arz yönlü bir büyüme döneminin sonu	136
Cari Açık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine... ..	144
Cari açık ve Türkiye ekonomisinin kaynak yaratma paradoksu.....	154
Türkiye ekonomisinde cari açık ve enflasyon gerçekte neyi gösterir?	162
O parlak büyüme döneminden elimizde kalanlar	169
“Büyümüşüz, ama biraz kalitesiz olmuş!”	176
Büyümenin yeni kaynağı ihracat olabilir mi?	181
Büyümede inşaat hala kurtarıcı olmaya devam ediyor!.....	187
Bir büyüme dönemi nasıl sonlanıyor?.....	193
Büyümede yolun sonu (mu?)	199
Düşen büyüme performansı endişe yaratmaya devam ediyor	202
İktisadi çöküntü, sanayiye destekle mi başlar?	217

KAYNAK SORUNU VE BASKILANMAYA	ix
ÇALIŞILAN KUR-FAİZ POLİTİKASI	227
Siyasi gerekçeler iktisadın işleyişini değiştiremez	228
Kur ve faiz ilişkisi üzerine	238
Düşük faizin iki yüzü	249
“Şüyyu vukuundan beter”	255
Büyümenin Finansmanı ve Baskı Altına Alınmış Mali Piyasaların Yarattığı Riskler	260
Düşük faiz saplantısının Türkiye ekonomisi için sonuçları neler olabilir?	264
Merkez Bankası’nın düşük faiz politikası ve sonrası	269
Cumhurbaşkanı’nın faiz meselesini anlamak	274
BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMI	279
Gelir dağılımı en az eskisi kadar kötü, ama düşündürdüğü yeni bir şeyler yok mu?	280
Gelir dağılımına ne oldu?	286
Emek gelirlerinin “adil” dağılımında kurumsallaşmanın önemi	292
Transfer ödemeleri ve gelir dağılımında devlete düşen sorumluluk	298
Gelir eşitsizlikleriyle mücadelede nitelikli büyüme şart!	304
Türkiye’deki servet dağılımının ipuçları	308
Gelir eşitsizliğiyle mücadele ve konunun siyasi muhatapları	313
SONUÇ YERİNE	319
Türkiye Ekonomisi Nereye Gidiyor?	320

x	Yeni Türkiye, Yeni Devletçilik.....	330
	Devletleri büyük yapan kurumlarının gelişmişliğidir!	338
	Neden kurumsallaşma ve neden kurumsal yönetim?	343
	Büyümede yeni bir hikayeye ihtiyaç var	348
	DİZİN	353

ÖN SÖZ

Türkiye ekonomisinde, 2007 sonrası yaşananlar böyle bir kitaba konu olan denemelerin yazılmasına vesile olmuştur. 2002 yılı sonrasında erişilen yüksek büyüme oranları ve başarılı makroiktisadi performans Türkiye'deki iktisat tartışmalarında, neredeyse tek sesliliğe yol açtı. Hemen hemen her kesimden iktisatçı bu dönemde elde edilen başarıları takdirle karşılarken, uzun yıllardır halledilemeyen birçok iktisadi sorunun bir çırpıda çözüme kavuşturulmuş olmasından etkilenmiştir. Hatta Türkiye ekonomisi 2008 yılında dünya ekonomisindeki krizden ciddi oranda etkilenmiş olmasına rağmen, o dönemde hükümetin devreye soktuğu demokratikleşme söylemleri ve beraberinde gündeme getirdiği siyasi reformlar bu olumsuzlukların görünürlüğünü engellemiştir. Tek tük yöneltilen eleştirileri ise kamuoyu algılarını iyi yöneten zamanın AKP hükümeti, uyguladığı iktisat politikalarının başarıları konusunda oluşmuş algının korunmasında çok da güçlük çekmedi.

xii Bu algıdaki değişimin işaretlerinin görülebilmesi, ancak 2010 sonrası dönemde mümkün oldu. Oysa bu değişimin sinyalleri, AKP hükümetlerinin özellikle 2007 sonrasında uygulamaya başladığı iktisat politikasının yol açtığı kaynak kullanım tercihlerinde görülebilmekteydi. *İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) İşletme Mühendisliği Bölümü*'ndeki bazı meslektaşlarımla, iktisadi konular hakkında aynı tarihlerde yapmaya başladığımız değerlendirmeler, hükümetin uyguladığı bu iktisat politikaların uzun süreli olamayacağı ve elde edilen sonuçların ise sürdürülemeyeceğini göstermekteydi. Bu süreçte zaman zaman ortaya çıkan iktisadi sıkıntılar, geçmişte yaptığımız değerlendirmelerin ne kadar isabetli olduğunu bizlere göstermiştir. Dahası bu gelişmeler, değerlendirmelerimiz ışığında yazdığım deneme niteliğindeki bir takım yazıların bir kitapta toplanması hususunda bizlere ilham vermiştir. Fakat, on yılı aşkın süredir görev yaptığım üniversitede üstlendiğim çeşitli idarecilik görevlerim, maalesef uzun bir süre bu tarz bir yükümlülük altına girmeme mani olmuştur.

Uzun yıllardır yakından gözlemlene fırsatı bulduğum Türkiye ekonomisi üzerine 1990'lı yıllardan beri aktif araştırmalar yapmakta ve bunları ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlamaktayım. Dar kapsamlı bir bilim camiasına yönelik olarak yapılan bu çalışmaların geniş okuyucu kitlelerine erişimi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bu kitabın görüşlerimizin daha geniş kitlelerin erişimine imkan sağlayacağını düşünmekteyim.

Bu kitapta ifade edilen görüşleri oluştururken, *İTÜ İşletme Mühendisliği Bölümü*'ndeki bazı meslektaşlarımla Türkiye'nin iktisadi gündemine ilişkin "günsonu seansları" şeklinde yaptığımız tartışmaların ve görüşlerime yönelttikleri eleştirilerin büyük katkısı olmuştur. Ancak bu hususta bir grup meslektaşımın

katkıları özellikle anılmaya değer. Öncelikle böyle bir kitap yazmam konusunda beni yıllardır, bıkmıp usanmadan teşvik eden ve yazdığım hemen hemen tüm yazılarımı okuyup, görüşlerini benimle paylaşan hocam *Ertuğrul Tokdemir*'e çok teşekkür ederim. Hocamızın gerek bana, gerekse diğer arkadaşlarımıza sağladığı motivasyon, son yıllarda ülkemizdeki akademik ortamlarda çok fazla rastlanmayan niteliktedir. Kısır gündelik konuşmalar yerine, bilimsel konularda hocamızla birlikte yaptığımız tartışmaların, birçoğumuz için öğretici olmasının yanında, bilimsel çalışmalarımıza yol gösterici olduğunu zevkle ifade etmek isterim.

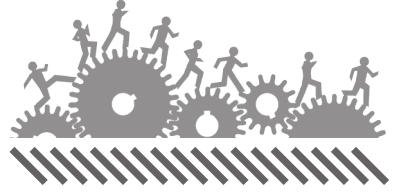
Hocamızın ardından, yazdığım yazıları okuyup, görüş ve eleştirilerini benimle paylaşma nezaketini gösteren meslektaşlarım *Suat Küçükçifçi*, *Saim Kayam*, *Fatma Küskü* ve *Cevahir Kayam*'a minnettarlığımı belirtmeyi bir borç bilirim. İktisat tartışmalarımızın değişmez konuklarından olan ve kendi alanından getirdiği örneklerle tartışmalarımıza renk katıp, bizlere ilham kaynağı olan genç meslektaşım *Mehmet Erçek*'e ve bu kitapta yer alan görüşlere dayanak teşkil eden birçok bilimsel çalışmada bana teknik desteklerini esirgemeyen *Ayşe Aylın Bayar*'a da minnettarlığımı belirtmek isterim. Bu kitapta yer alan yazıların bir bölümünü paylaştığım, hatta bir kısmı için ilham veren, 2013-2014 akademik yılında İşletme Mühendisliği Programı'ndaki *Türkiye Ekonomisi* dersimi alan ve yine aynı yıl Sosyal Bilimler Enstitüsü *Executive MBA Programı*'nda verdiğim derslerdeki öğrencilerime minnettarlığımı bu vesileyle ifade etmek isterim.

Türkiye ekonomisine yönelik kitapta yer alan bazı düşüncelerimin daha geniş kitlelere erişiminde benden desteklerini esirgemeyen *Cumhuriyet Gazetesi Bilim ve Teknoloji Dergisi* editörü Sayın *Orhan Bursalı*'ya ayrıca teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

xiv Son olarak kitaptaki görüş ve düşünceler ile hata ve yanlışların tek sorumlusunun kitabın yazarı olduğunu ve tüm bunlardan yazarın bağlı olduğu kurum ve kuruluşların sorumlu tutulamayacağını da belirtmem yerinde olur.

Öner Günçavdı,
Maçka, 15 Mayıs 2015

GİRİŞ

Oniki yıllık *Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)* iktidarında Türkiye'deki mali piyasalar *ABD Merkez Bankası (FED)*¹ toplantılarından çıkan kararlara hiçbir zaman bugünkü kadar kulak kesilmemişti. Bu durum bir yandan mali piyasalarımızın bu süre içinde ne kadar kırılgan bir hale geldiğinin göstergesi, diğer yandan da uygulanmakta olan iktisadi politikaların sürdürülebilirliğinin ne kadar güçleştiğinin bir işareti olarak düşünülebilir. ABD kaynaklı haberlere karşı gösterilmeye başlanan aşırı tepkiler, bir bakıma on yıldır sürdürülmekte olan iktisat politikalarında gelişen bir *sona* işaret etmektedir.²

Türkiye 2011 genel seçimlerinden sonra ciddi bir dönüm noktasına geldi. Bu, sadece siyasi anlamda bir dönüm noktası değil, aynı zamanda on iki yıldır uygulanan iktisat politikala-

¹ Ron Paul (2009). *End the FED*. (New York: Grand Central Publishing).

² Bkz. James K. Galbraith (2014). *The End of Normal: The Great Crisis and the Future of Growth*. (New York: Simon & Schuster, Inc.)

2 rında da bir dönüm noktasıdır. Bugünlerde büyüeyebilmek için giderek daha çok *talebe* ve bu talebi destekleyecek finansman imkanlarına ihtiyaç duyan Türkiye ekonomisinde, *talep çekişli büyümenin* kaynak maliyeti artmış ve sürdürülebilirliği şüpheli hale gelmiştir. Zira yurt içi tasarruflarının yeterli olmadığı ekonomimizde, yabancı mali kaynak kullanımına dayanarak icra edilen bu politikanın bugünkü dünya konjonktürü içinde uygulanabilmesinin imkanı kalmamıştır. Artık ekonominin arz yönünde maruz kaldığı yapısal kısıtlar giderilmek suretiyle, Türkiye ekonomisinin kendi öz kaynaklarını arttırmaya çalışarak büyümesinin zamanı gelmiştir. Ne var ki, mevcut iktidar kadrolarının *siyasi ihtirasları* ülkenin iktisadi önceliklerinin önüne geçerek, bu yönde atılması gereken adımların ertelenmesine neden olmaktadır. Ancak konunun uzmanlarınca uzun bir süredir dile getirilen bu gerçekler, son zamanlarda kamuoyu tarafından da görülebilir hale gelmiştir. Oniki yıldır yaratılmaya çalışılan *başarılı* ekonomi yönetimi algısı, son yıllarda ortaya çıkan düşük büyüme, enflasyon ve faiz üzerinden yürütülen tartışmalarla ortadan kalkmakta; Türkiye ekonomisinin yönetimi daha da güç bir hal almaktadır. Ortaya çıkan bu durum neticesinde, AKP hükümetlerinin uyguladığı politikaların geçmişi ve bugünü konusunda değerlendirmeler yapılırken, oniki yıldır iktisadi başarıların arkasına gizlenerek eleştiri yapmaktan kaçınan kesimler bile son günlerdeki gidiş hakkında görüş belirtir hale gelmiştir. Oysa Türkiye ekonomisine yönelik bugün tartıştığımız sorunların sadece bugünün sorunu değil; aksine bir yönüyle geçmişte yapılan iktisadi tercihlerin bir neticesidir. 2002-2007 döneminde IMF'ye bağımlı bir halde yürütülen *stand-by* döneminin hemen ardından, ikinci dönemine başlayan AKP hükümeti yaptığı iktisadi tercihlerle bugünkü sorunlarımıza neden olan sürecin de başlamasına neden olmuştur.

Nereden nereye?

Uygulanan iktisat politikaları açısından oniki yıllık AKP dönemini kabaca iki alt bölümde değerlendirmekte yarar vardır. Bunlardan ilki 2002-2007 arasını kapsayan dönem; ikincisi ise 2008 sonrasındaki dönemdir. Bu ilk dönem 2 Kasım 2002'de kazandığı seçim sonrası başlayan AKP'nin birinci iktidar dönemine de karşılık gelmektedir. Türkiye ekonomisinde yaşanan büyük çaplı bir ekonomik krizin ardından IMF'in gözetiminde başlatılan *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının* uygulamaları ve uluslararası kurumlarla yapılan anlaşmalar birinci döneme damgasını vurmuştur. Bu dönemde AKP iktidarının iktisadi açıdan en büyük katkısı ekonominin yapısal dönüşümünü sağlayacak olan bu politikaları kesintiye uğratmadan uygulamaya devam etmesidir. Bu AKP açısından son derecede anlaşılır bir durumdur. Zira çok uzun yıllardır devam eden iktisadi ve siyasi problemlere çözüm üretmeyi amaçlayan bir kadronun, ekonominin çare bulunamaz zannedilen sorunlarına çare olacak bu uygulamalardan vazgeçebilmesi o gün için mümkün görünmüyordu. Zaten AKP'ye kamuoyu desteğini sağlayan bu *reformist* yaklaşımı ve yapısal problemlere yönelik bu dönemde geliştirdiği yöntemler olmuştur.³

Aslında IMF gözetiminde uygulanan *stand-by* anlaşması iktidara kendi tercihleri doğrultusunda kaynak kullanımına imkan vermemektedir. Ancak bu program kapsamında yapılan yapısal reformların bankacılık kesiminde sağladığı istikrar ve kamu maliyesine kazandırdığı disiplin ekonomideki kaynak kullanımında etkinliği artırarak Türkiye ekonomisinin arz kapasitesinde genişlemeye imkan sağlamıştır. Enflasyonu düşürmek için

³ Bkz. S. Erdem Aytaç (2013). "Türkiye: Dengeli ve Sürdürülebilir Yüksek Büyüme Peşinde". *Ülke Deneyimleri Işığında Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen*. s. 375-398. Fikret Şenesen, Ziya Öniş ve Caner Bakır (Derleyenler) içinde. (İstanbul: İletişim Yayınları).

4 girişilen mücadelenin sonuç vermesi, beraberinde faizlerin de düşmesini sağlamıştır. Kamu kesiminin kaynak kullanım miktarının azalması ise, mali kesimde açığa çıkan kaynakların özel kesim tarafından kullanımına imkan verilmiştir. Yüksek faiz ve enflasyonun doğurduğu belirsizlik ortamında ertelenen özel kesim yatırımları yine aynı dönemde hız kazanmış ve sermaye stoğunun yenilenmesi gerçekleşmiştir. Tüm bu gelişmeler Türkiye ekonomisinde faktör verimliliğinin artmasına ve ardından üretiminin uluslararası rekabet gücü kazanmasına neden olmuştur. Bu dönemde büyüme oranı ortalama %7 mertebelerine kadar çıkmıştır. Böyle bir ekonomik performans, yapılan uygulamaların AKP ile özdeşleşmesine ve bu başarıların mimarı olarak algılanmasına imkan sağlamıştır. Sonraki yıllarda AKP tarafından kazanılan seçim zaferlerinde bu algının oynadığı olumlu rolü inkar etmek, elbette mümkün değildir.

Ekonomik başarılar toplumun her kesiminden AKP'ye yönelik desteğin artmasına neden olmuştur. *Uzun yıllar kaynakları kendi siyasi emelleri için kullanan iktidarlar gitmiş, bu kaynakları özel kesim ve hanehalklarının kullanımına sunan bir iktidar gelmiştir.* Düşen enflasyon ve faizlerle, hükümetin IMF ile yürütülen programa bağlılık uluslar arası yatırımcılar nezdinde Türkiye'ye yönelik fon arzına yönelik motivasyonu arttırmıştır. Hem mevcut firmaların satılması, hem de borçlanmalar yoluyla Türkiye ekonomisine sermaye girişleri hız kazanmıştır. Siyasi açıdan gerçekleştirilen reformlar ve beraberinde AB ile yürütülen müzakerelerin yarattığı ılıman hava da Türkiye'ye yönelik bu algıyı güçlendiren faktörler olarak devreye girmiştir.

Oluşan bu olumlu ortamdan yararlanan AKP geniş halk kitlelerinin birtakım imkanlara erişimini kolaylaştırıcı uygulamaları hayata geçirmesini bildi. Başlangıçta ciddi bir kurumsal çerçeve içinde yürütülmemiş olsa da, 2001 krizi ve sonraki

uygulamaların doğurduğu sosyal maliyetleri telafi edici yardım uygulamaları başlatıldı. Bir *sosyal koruma mekanizması* olarak emeklilik gelirleri dışında bir transfer ödemesi olan bu mekanizma, kamu kaynaklarının siyasi çıkar amaçlı kullanımı olduğunu iddia eden muhalefet tarafından şiddetle eleştirildi. Ancak hızlı büyüme sürecinde meydana gelecek sosyal maliyetleri telafi edecek böyle bir mekanizmanın daha önceleri ülkede olmaması AKP hükümeti lehine bir yenilik olarak algılanmasına neden oldu. Sağlık sistemi reformları yapıldı ve bu hizmetlerden daha geniş halk kitlelerinin yararlanmasının önündeki engeller büyük ölçüde kaldırıldı. Çok daha önemlisi geçmişte kamu kesiminin harcadığı kaynaklardan yapılan tasarruflarla açığa çıkan mali imkanlardan, geniş halk kitlelerinin yararlanabilmesi için 2001 sonrası güçlenen bir yapıya kavuşmuş bankacılık kesiminden yararlanılmaya başlanmıştır. Kamunun kullanmadığı kaynaklar ve dışarıdan kolay elde edilen mali kaynaklarla yurt içinde *kredi kullanımı* arttırılmıştır. Dahası yeni bir gayrimenkul edinim sistemi TOKİ ile kurularak, hanehalklarının kredi kullanımlarının bir bölümü de inşaat sektörüne doğru kanalize edilmiştir. Tüm bunların neticesinde artan mali kaynak kullanımı ve tüketim beraberinde vatandaşın *refah* düzeyinde de artışlara neden olmuştur. Bir bölümü dışarıdan ödünç alınan bu refah sonraki yıllarda AKP'nin siyasi başarılarını temin eden *geniş kesimli ittifakın* da kaynağını oluşturmuştur. Zaten AKP'nin 2002-2007 dönemini kapsayan yıllardaki büyümenin toplumsal anlamda kapsayıcılığının arttığı ve bu yolla ülkede varolan gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde etki yarattığı bu döneme yönelik yapılan amprik çalışmalarda da vurgulanmaktadır.

İktidarının ilk döneminde açığa çıkan yerel kaynakların sonraki yıllarda arttırılabilmeleri için *yapısal reformları* sürdürmek ve bu yolla ekonominin *arz kabiliyetinin* geliştirilmesine ihtiyaç

- 6 bulunmaktaydı. Ancak 2007 sonrası etkisi altına girilen dünya konjonktürü yurt içi kaynaklardaki tükenmenin ve ekonomide duyulan reform ihtiyacının görülmesine mani oldu. Belki de yaşanan o genişleyici konjonktürün ilelebet süreceği sanıldı. Mali kaynak elde edebilme imkanlarının artması, kolay yoldan talep çekişli ve ekonominin yeni gelir yaratılmasını değil, ama mevcut gelirin *yeniden bölüşümünü*⁴ amaç edinen bir büyüme stratejisinin tercih edilmesinde rol oynamıştır.

Aslında iktidardaki siyasi kadroların bu tercihinde 2008 yılında dünya ekonomisini etkisi altına alan ekonomik krizin de rolü büyüktür.⁵ Her ne kadar hükümetin en yetkili ağızlarınca “teğet geçtiği” dile getirilse de, Türkiye bu krizden nasibini almış ve ekonomi %4.6 oranında daralmıştır. Bu krizin Türkiye ekonomisi için en olumlu etkisi ise, beraberinde uluslararası likiditede meydana gelen artışın sağladığı kolay ve ucuz borçlanma imkanlarıdır. Günümüze kadar Türkiye bu imkanları sonuna kadar kullanarak, ekonomiyi tarihinde görülmemiş oranlarda *cari açıklara* maruz bırakan bir büyüme dönemine girilmiştir. Ekonomide erişilen yüksek harcama düzeyleri dışarıdan elde edilen kolay borçlanma imkanlarıyla kolayca finanse edilmiş ve bu yeni dönemde erişilen tüketime dayalı *refah* artışlarının sürdürülmesi sağlanabilmiştir. Siyasi alanda yürütülen reformların kamuoyunda gördüğü destek ile birleşen ve kolay elde edilen bu refah artışları, siyasi kadrolarda *yersiz bir özgüvene* yol açarak,

⁴ Kitap içinde *gelirin yeniden bölüşümü* ifadesi iki anlamda kullanılmıştır. Bunlardan ilki toplam gelir miktar veriyken, faktör paylarındaki nisbi değişmeye işaret etmektedir. Diğerinde ise, farklı iktisadi faaliyetlerin toplam gelirden aldıkları payda yaşanan değişimler kastedilmektedir. Sonuçta her iki manada da gelirin yeniden dağıtımı, mevcut gelirin bir şekilde el değiştirmesi anlamına gelmektedir.

⁵ Bkz. Martin Wolf (2014). *The Shifts and the Shocks: What We've Learned – and Have still to Learn – from the Financial Crises*. (New York: Penguin Press).

Türkiye ekonomisinin önünde çözüm bekleyen yapısal problemlere yönelik reform ihtiyaçlarının görülebilmesini engellemiştir. **7**

Hatta bu özgüven bir meydan okumaya dönüşerek, zaman zaman Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında elde edilen iktisadi başarıların küçümsenmesine kadar vardırılmıştır. Elde edilen başarıların hangi kısıtlar altında gerçekleştirildiği gözardı edilerek, kolay yoldan kısa vadede elde edilecek siyasi kazançlar uğruna her şeye rağmen o mütevazî imkanlarla elde edilmiş başarılar görmezden gelinmeye çalışılmıştır.

Ard arda gelen seçim başarıları bu yaklaşımın kamuoyunun en azından bir kısmında yankı bulduğunun bir göstergesi olmuş ve ülkedeki tüm toplumsal katmanlarda kabullenme ve *biat* etme duygusu uyandırmıştır. Geniş halk kitlelerinin hayal etmekte bile güçlük çektikleri imkanlara erişebilmeleri iktidara adı konulmamış bir inançla bağlanmalarına yol açmıştır. Elbette 2013 Mayısının son günlerinde patlak veren *Gezi Parkı* olaylarına kadar. O andan itibaren, on yılı aşkın bir süredir oluşturulan sihir bir anda bozulmuş, hiç de alışık olunmadığı bir biçimde hükümetin içeride ve dışarıda eleştirilmesine neden oluşturmuştur. Gezi olaylarına katılanların dar kapsamlı ama etkili karşı çıkışları hükümetin de ezberini bozmuştur. Tüm bunlar yetmiyormuş gibi, bir de dünya ekonomisinin içinde bulunduğu ve mevcut iktidarın sonuna kadar kullandığı genişleyici konjonktürün sonuna geldiği aynı günlerde tüm dünyaya ilan edilmiştir.

İlan edilen konu, ABD ekonomisinde görülen iyileşme emareleri neticesinde FED'in tahvil alımlarını azaltarak uluslararası likiditeyi düşürme arzusudur. Zira aksi bir durumda uluslararası piyasalarda hüküm sürecek fazla likiditenin varlık fiyatlarında yaratacağı şişkinlik, gelişmiş piyasa ekonomilerinde yeni bir fi-

8 nansal krize neden olabilecek *spekülatif süreçlere* yol açmasından duyulan korkudur.⁶ Aslında bu, özellikle ekonomilerinde arz yoluyla üretim kabiliyetlerini geliştiremeyen, buna karşı finansal sistemleri yeterince gelişmemiş ekonomiler içinde geçerli bir korkudur. Finansal gelişmişlik düzeyinin düşük olması ve bu sebeple yatırımcıların talep edebileceği finansal araç çeşitliliğinin de sınırlı olduğu Türkiye gibi ekonomilerde gayrimenkul sektörü likidite fazlasının *absorbe* edilebileceği bir alternatif olmaktadır. Özellikle mal fiyatlarındaki artışların sınırlanmaya çalışıldığı durumlarda, mali sistemdeki likidite fazlasının gidebileceği alternatiflerden biri ithal mal talebi, diğeri ise gayrimenkul talebidir. Türkiye ekonomisi için bu durum bir yanda ithalat talebini arttırırken büyük oranlı cari açıklara neden olmuştur; diğeryanda ise gayrimenkul sektörüne yönelik talep artışlarına kaynaklık etmiştir. Bu yönüyle Türkiye'deki iktidar gayrimenkul sektörünü uluslararası likiditenin çekileceği bir liman haline getirmiş ve bu yönde politikaları uygulamıştır.

Aslında Türkiye için yeni bir uygulama olmakla birlikte, buna aşına olan başka gelişmekte olan ülkeler mevcuttu. Örneğin 1998 krizi öncesindeki *Malezya* ekonomisi bu modelin en bilinen örneğidir. Japonya'nın içine düştüğü uzun süreli resesyonun neticesinde açığa çıkan bol ve ucuz mali fonlar bölgedeki ülkelerin kullanımına sunulmuştur.⁷ Bu ülkelerden biri de *Malezya* olmuş ve bu yolla elde ettikleri kaynaklar, denetim

⁶ Spekülasyonist süreçlerin oluşumu ve finansal krizlere neden oluşları hakkında bkz. George A. Akerlof ve Robert J. Shiller (2010). *Hayvansal Güdüler: İnsan Psikolojisi Ekonomiyi Nasıl Yönlendirir ve Küresel Kapitalizm İçin Niçin Önemlidir*. Çevirenler: Neşener Domaniç ve Levent Konyar. (İstanbul: Scala yayıncılık).

⁷ Charles P. Kindleberger ve Robert Z. Aliber (2013). *Çılgınlık, Panik ve Çöküş: Finansal Krizler Tarihi*, Çeviren: Ümit Şensoy. s. 274-278. Yayın No: 2819. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları).

düzei düşük bir bankacılık sektörü aracılığıyla, ağırlıklı bir şekilde inşaat sektörüne yönlendirilmiştir.⁸

Şu an için FED faizleri arttırmasa da, ABD ekonomisindeki iyileşme emarelerini gördüğünde arttıracığı yönünde kamuoyunu bilgilendirmektedir. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için çok daha önemlisi FED'in dünya mali sistemine yönelik genişleyici politikası son ermiş ve bu yönde FED'in tahvil alımlarının azalmaya başlamasıdır. Uluslararası konjonktürdeki bu radikal değişim yetmezmiş gibi, bir de ülkede ve çevremizdeki ülkelerde çıkan istikrarsızlıklar uluslararası yatırımcıları Türkiye'ye borç verme konusunda isteksizleştirmiştir. Tüm bu dışsal faktörler, doğal olarak iktidarın uygulayabileceği ekonomi politika seçenekleri konusunda elini kısıtlamaktadır.

Uzun yıllar boyunca ekonominin arz yönünün önemini ihmal eden yetkililer, finansman imkanlarındaki azalmanın etkisiyle elde edilecek talep çekişli büyümenin artık sınırlarına geldiklerini anlamışlardır. Türkiye ekonomisinde yaratılacak talep artışlarının finansmanı geçmişe göre daha zor bir hale gelmiş ve ekonomi finansal kısıtların baskısı daha fazla hissedilmeye başlamıştır. Hatta bu artan mali baskılar neticesinde, uzun yıllardır hükümetin en önemli ekonomik başarısı olarak gösterilen enflasyon ve faiz oranlarındaki artışlar hükümet aleyhine olumsuz bir algının oluşmasına yol açmıştır. Bu algıyla baskıyı amaçlayan hükümet doğal olarak bu temel fiyatları baskılamaya

⁸ Malezya, 1998 finansal krizi öncesinde yaşadığı ekonomik canlılığı sağlayan mali kaynakları ülke dışından doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy yatırımları şeklinde gerçekleşen sermaye akımlarıyla sağlamıştır. Büyük boyutta sermaye girişleri, beraberinde ülkedeki varlık fiyatlarının şişmesine neden olmuştur. Bkz. Nouriel Roubini and Brad Setser (2004). *Bailouts or Bail-Ins?: Responding to Financial Crises in Emerging Economies*. s. 58. A Council on Foreign Relation Book. (Washington, DC: Institute for International Economics).

10 (repressed) gitmeyi tercih etmiştir. Son dönemde Başbakan ve Merkez Bankası arasındaki *faiz tartışması* ve Başbakanın düşük faiz ısrarının sebebi de budur.

Türkiye ekonomisinin yeni konjonktüre uyumu yeni tercihlerin yapılmasını zaruri kılmaktadır. Kur ve faizlerle ilgili yapılacak tercihler bunlarda sadece ikisidir. Türkiye gibi özel sektörün aşırı borç yükü altında olduğu bir ekonomide *kur istikrarı* neredeyse kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Dahası kurlarda yaşanacak ciddi artışların, hükümet için önem arzeden bir başka parametre olan enflasyonda da artışlara yol açacağı doğaldır. Özellikle üretimde ithalat bağımlılığı yüksek olan Türkiye ekonomisinde kurlar yoluyla meydana gelebilecek bir *maliyet enflasyonunun* da ciddiye alınması gerekmektedir. Kur, faiz ve enflasyon üçlüsünün karşılıklı ve neredeyse deterministik bir etkileşim içinde bulunması, iktisadi olarak elimizde uygulanabilecek politika seçeneklerini sınırlamaktadır. Ne var ki, arka arkaya gelen istikrarsız büyüme oranları ve artan siyasi muhalefetin yetkililer üzerinde yarattığı baskılar iktisadi önceliklerin göz ardı edilerek, ilginin siyasi konulara yönelmesine yol açmıştır. İç talepteki azalışı telafi edecek ve bu yolla vatandaşın sahip olduğu *refah algısını* koruyabilmek için faizler baskı altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu refah algısının getireceği siyasi desteğin devamı için üstü kapalı şekilde Türkiye'nin geçmişinden *radikal* bir kopuşu temsil eden bir *Yeni Türkiye* algısı yaratılmaya çalışılmaktadır.

Eski, yeni derken, AKP'nin içine düştüğü açmazlar

Her ne kadar bugünkü iktidar içeriği kendilerince malum bir *Yeni Türkiye* yaratma çabası içindelerse de, bunun için uyguladıkları politikaların *Eski Türkiye*'dekilerden çok da farklı olmadığı anlaşılmaktadır. Ülkenin üretim kabiliyetini geliştirici *arzı* öne çı-